

MARZENA ZARZECZNA-BARAN¹, EWA BANDURSKA¹, MONIKA NOWALIŃSKA¹,
LIDIA ZAWIŚLIŃSKA²

WIEDZA STUDENTÓW GDAŃSKICH UCZELNI WYŻSZYCH NA TEMAT SKUTKÓW SPOŻYWANIA ALKOHOLU PRZEZ KOBIETY W CIĄŻY

**KNOWLEDGE OF GDANSK COLLEGES STUDENTS ABOUT
CONSEQUENCES OF ALCOHOL CONSUMPTION BY PREGNANT WOMEN**

¹Zakład Zdrowia Publicznego i Medycyny Społecznej Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego
kierownik: dr n med. Marzena Zarzeczna-Baran

²Koło Naukowe Zdrowia Publicznego Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego
opiekun: dr Łukasz Bawlicki

Celem niniejszej pracy było dokonanie oceny wiedzy grupy studentów z gdańskich uczelni wyższych (medycznych i niemedycznych) na temat skutków spożywania alkoholu przez kobiety w ciąży, ze szczególnym uwzględnieniem płodowego zespołu alkoholowego (Fetal Alcohol Syndrome, FAS) Starano się zbadać, czy częstość spożywania alkoholu jest skorelowana z poziomem wiedzy na temat konsekwencji spożywania alkoholu w czasie ciąży. Ustalono, że studenci uczelni medycznych wykazali się najlepszą wiedzą na temat konsekwencji spożywania alkoholu w czasie ciąży. Wśród studentów znających definicję FAS nie stwierdzono statystycznie istotnych różnic w zakresie znajomości metod zapobiegania FAS, ani świadomości w zakresie nieuleczalności i nieodwracalności syndromu. Istotne różnice dotyczyły świadomości wpływu FAS na zdolności poznawcze dziecka.

WSTĘP

W ostatnich latach niepokojąco zaczęła wzrastać liczba młodych kobiet nadmiernie spożywających alkohol. Częstość picia przez kobiety w wieku 18-29 lat zwiększa się i obecnie znajduje się na podobnym poziomie, jak w przypadku mężczyzn. Pod względem ilości i częstości spożywanego alkoholu różnice między płciami są coraz mniejsze [4]. Należy wziąć pod uwagę fakt, że ryzyko wystąpienia niekorzystnych skutków spożywania alkoholu u kobiet jest większe niż u mężczyzn, ze względu m.in. na takie czynniki jak mniejsza masa ciała czy inny metabolizm alkoholu w organizmie. Poza indywidualnymi konsekwencjami nadmiernego spożywania alkoholu, w przypadku kobiet w wieku rozrodczym dodatkowym zagrożeniem jest

wystąpienie uszkodzenia płodu. Alkohol ma negatywny wpływ zarówno na przebieg ciąży, jak i na rozwój płodu, wywołując takie niepożądane zdarzenia jak: poronienie, przedwczesny poród, urodzenie dziecka z niedoborem masy ciała. Do najpoważniejszych konsekwencji spożywania alkoholu w czasie ciąży zalicza się płodowy zespół alkoholowy FAS [1].

Termin FAS został wprowadzony w 1973 przez amerykańskich naukowców K. L. Jonesa i D. W. Smitha, którym określali zaburzenia występujące u dzieci urodzonych przez kobiety pijące w ciąży. Kryteria rozpoznania FAS podlegały wielu modyfikacjom i obecnie kryteria te dotyczą:

- niskiej masy urodzeniowej (zahamowanie wzrostu przed porodem),
- uszkodzenia ośrodkowego układu nerwowego (zaburzenia neurologiczne, behawioralne i intelektualne, a także wady rozwojowe czaszki i/lub mózgu),
- charakterystycznych cech twarzy,
- potwierdzonej ekspozycji na działanie alkoholu w okresie ciąży [5].

Szacuje się, że w Polsce około 17% kobiet będących w ciąży sięgało po alkohol w czasie jej trwania. Najczęściej było to wino lub piwo, rzadziej alkohol wysokoprocentowy, np. wódka [7]. W wyniku tego, zgodnie z danymi z Instytutu Matki i Dziecka, alkoholowy zespół płodowy diagnozowany jest w ok. 3 przypadkach na 1000 żywych urodzeń. Szacuje się, że co roku w Polsce rodzi się ok. 1000 dzieci z pełnoobjawowym FAS-em. Innymi zaburzeniami poalkoholowymi dotknięte jest 3% noworodków [1]. Alkoholowy zespół płodowy i inne uszkodzenia alkoholowe powstałe w życiu płodowym są zaburzeniami trwałymi i nieuleczalnymi. Chorobom tym jednak można zapobiec, utrzymując abstynencję w czasie ciąży. Każda, nawet mała, ilość alkoholu spożytego przez ciężarną niesie za sobą ryzyko wystąpienia zaburzeń w rozwoju nienarodzonego dziecka. Niski poziom wiedzy wpływa na ryzykowne picie alkoholu, a to z kolei powiązane jest ze zwiększonym ryzykiem kontynuacji spożywania go podczas ciąży [3, 6, 11]. Dlatego też niezmiernie ważne jest informowanie przyszłych matek i ich partnerów o teratogennym działaniu alkoholu. Stąd też w niniejszej pracy podjęto się oceny wiedzy studentów na ten temat.

CEL PRACY

Celem głównym niniejszej pracy jest ocena wiedzy studentów z gdańskich uczelni wyższych na temat skutków spożywania alkoholu przez kobiety w ciąży, ze szczególnym uwzględnieniem FAS. W badaniu określono następujące parametry wiedzy i świadomości na temat FAS:

- znajomość definicji;
- znajomość metod zapobiegania;
- świadomość nieuleczalności zespołu;
- świadomość ograniczeń w zakresie zdolności poznawczych dzieci z FAS.

Założono następujące hipotezy badawcze:

1. Wiedza studentów uczelni medycznej jest lepsza od studentów uczelni niemedycznych.
2. Poziom wiedzy studentów na temat FAS zależy od tego, czy i w jakich ilościach sami spożywają alkohol.

MATERIAŁ I METODY

W pracy wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego. Jako narzędzie zastosowano autorski kwestionariusz ankiety. Badanie miało charakter anonimowy i przeprowadzone zostało wśród studentów gdańskich uczelni wyższych w roku 2014.

Grupa badana

Badana grupa składała się ze 150 studentów gdańskich uczelni wyższych – Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego (GUMed), Politechniki Gdańskiej (PG), Uniwersytetu Gdańskiego (UG) i Wyższej Szkoły Bankowej (WSB). Wśród respondentów przeważały kobiety, stanowiąc 70% grupy (105 osób). Mężczyźni stanowili 30% ogółu badanych (45 osób).

Większość respondentów, bo 49% (74 osoby), pochodziła z miast liczących poniżej 100 tys. mieszkańców, a 8% (12 osób) pochodziło ze wsi. Reszta ankietowanych, czyli 43% (64 osoby), to studenci pochodzący z dużego miasta, liczącego powyżej 100 tys. mieszkańców. Wśród badanych najliczniejszą grupę stanowili studenci GUMed – 42% (64 osoby). Na drugim miejscu byli studenci Politechniki Gdańskiej – 29% (43 osoby). Ankietowani kształcący się na Uniwersytecie Gdańskim stanowili 20% (30 osób). Najmniej liczną grupą była reprezentacja Wyższej Szkoły Bankowej – 9% (13 osób).

WYNIKI

Spożywanie alkoholu

Ustalono, że 106 osób, czyli ponad 70% respondentów, przyznaje się do spożywania napojów alkoholowych przynajmniej raz w tygodniu. Okazjonalnie pije 44 studentów (29% badanych), natomiast żaden z ankietowanych nie był abstynentem. Nie stwierdzono statystycznie istotnych różnic pomiędzy kobietami i mężczyznami ($p=0,5049$). Należy zwrócić uwagę na fakt, że prawie 70% kobiet przyznało się do spożywania alkoholu przynajmniej raz w tygodniu.

Wiedza na temat FAS

Kolejny etap badania stanowiło porównanie wiedzy studentów różnych uczelni na tematy związane ze spożywaniem alkoholu w czasie ciąży.

Jako pierwsze zostało zweryfikowane, czy studenci spotkali się kiedykolwiek z terminem płodowego zespołu alkoholowego FAS i znają jego ogólną definicję. Twierdzącej odpowiedzi udzieliło 97 osób (65%). W tej grupie największy odsetek (72%) ankietowanych, stanowili studenci z GUMed. Na drugim miejscu znaleźli się ankietowani z PG (70%), a na trzecim z UG (60%). Wśród reprezentantów WSB jedynie 23% ankietowanych słyszało o zespole FAS. Stwierdzono istnienie statystycznie istotnych różnic pomiędzy badanymi grupami ($p=0,00714$).

Dalszy etap badania wiedzy respondentów dotyczącej FAS obejmował już tylko osoby, które spotkały się z tym pojęciem, a więc 97 respondentów.

W pierwszej kolejności, wśród studentów zapoznanych z terminem FAS oceniono wiedzę na temat możliwości zapobiegania omawianemu syndromowi. Większość, bo 72% respondentów

(n=70), właściwie stwierdziło, że FAS można zapobiegać poprzez nie spożywanie alkoholu w czasie ciąży. Aż 85% (n=39) respondentów z uczelni medycznej udzieliło poprawnej odpowiedzi. Studenci innych uczelni udzielali bardziej zróżnicowanych odpowiedzi – prawidłowej odpowiedzi na to pytanie udzieliło 67% respondentów z WSB (n=2) i 63% z PG (n=9). Najniższy odsetek studentów znających prawidłową odpowiedź na to pytanie stwierdzono w przypadku UG – udzieliło jej 56% respondentów (n=10). Stwierdzono istnienie pomiędzy grupami różnic o granicznej istotności statystycznej ($p=0,062148$).

Następnie oceniono świadomość studentów w zakresie tego, że FAS jest zespołem nieuleczalnym i trwałym. Świadomość nieuleczalności i nieodwracalności zaburzeń miały 74 osoby (76%). Najmniejszą wiedzę w tym zakresie wykazali się studenci UG – jedynie 12 osób (67%) zdawało sobie sprawę z nieodwracalności zmian wywołanych alkoholem. Na to samo pytanie znało odpowiedź 37 respondentów GUMed (80%) i 22 studentów PG (73%). Stwierdzone różnice nie były jednak istotne statystycznie ($p=0,4862$).

Ostatnim elementem ocenianym w zakresie wiedzy na temat FAS było określenie, czy studenci zdają sobie sprawę z wpływu FAS na zdolności poznawcze dziecka. Ponownie, większość respondentów zdawała sobie sprawę z tego, że FAS może skutkować częstymi problemami w nauce. Taką wiedzę wykazało się 97% pytanych. Ze zgromadzonych danych wynika, że wiedzę na ten temat posiadają wszyscy respondenci z GUMedu (46 osób). Poprawnej odpowiedzi udzieliło 29 ankietowanych z PG (97%), 17 studentów z UG (94%) i 2 z badanych studentów WSB (67%). Stwierdzono, że różnice pomiędzy grupami są istotne statystycznie ($p=0,0118$), jednak należy zwrócić uwagę na małą licznosc grupy studentów WSB oraz na fakt, że niepoprawnej odpowiedzi udzieliło jedynie trzech respondentów – po jednym z PG, UG i WSB.

Wiedza na temat FAS a zachowanie w życiu codziennym

Następny etap badania stanowiła ocena istnienia korelacji pomiędzy ilością spożywanego alkoholu a wiedzą na temat FAS. Zweryfikowano istnienie takiego związku pomiędzy częstością spożywania alkoholu a:

- znajomością definicji FAS;
- wiedzą na temat skutecznego sposobu zapobiegania FAS;
- świadomością trwałości i nieuleczalności FAS;
- świadomością zubożenia funkcji poznawczych dzieci cierpiących na FAS.

Stwierdzono istnienie różnic pomiędzy grupami respondentów posiadających i nieposiadających wiedzy w wymienionych powyżej zakresach tematycznych a częstością z jaką spożywali alkohol. Szczególnie istotne różnice stwierdzono w przypadku wiedzy o sposobach zapobiegania FAS oraz świadomości na temat nieuleczalności syndromu. W pozostałych obszarach – tj. znajomości pojęcia FAS i świadomości zubożenia zdolności poznawczych różnice nie były istotne statystycznie (odpowiednio $p=0,0825$ i $p=0,4717$).

W zakresie cech, w ramach których stwierdzono istotne statystycznie różnice pomiędzy grupami, ustalono, że osoby pijące rzadziej – raz w tygodniu lub okazjonalnie, częściej udzielały poprawnej odpowiedzi na pytanie dotyczące zapobiegania FAS (czyli całkowitej abstynencji w czasie ciąży) – odpowiednio 94% i 77%. Osoby pijące najczęściej miały gorszą wiedzę na ten temat – poprawnej odpowiedzi udzieliło jedynie 55% respondentów ($p=0,0076$).

Podobnie, w przypadku pytania, które pozwoliło określić świadomość respondentów w zakresie nieodwracalności FAS, najmniej poprawnych odpowiedzi udzieliły osoby pijące

najczęściej (jedynie 93%). Różnice pomiędzy grupami były istotne statystycznie ($p=0,005$). Całościowe wyniki zaprezentowano w tabeli I.

Tabela I. Wiedza na temat FAS a spożywanie alkoholu

Table I. FAS knowledge vs. alcohol consumption

Spożywanie alkoholu/wiedza Alcohol consumption/knowledge	Poprawna odpowiedź Proper answer	Niepoprawna odpowiedź Improper answer	p
Znajomość pojęcia FAS / Knowledge of FAS concept			
kilka razy w tygodniu several times a week	29	24	0,0825
raz w tygodniu / once a week	33	20	
okazjonalnie / occasionally	35	9	
wcale / never	0	0	
SUMA	97	53	
Zapobieganie FAS / FAS prevention			
kilka razy w tygodniu several times a week	14	15	0,0076
raz w tygodniu / once a week	28	5	
okazjonalnie / occasionally	28	7	
wcale / never	0	0	
SUMA	70	27	
Trwałość i nieuleczalność FAS / FAS persistence and incurability			
kilka razy w tygodniu several times a week	16	13	0,005
raz w tygodniu / once a week	31	2	
okazjonalnie / occasionally	27	8	
wcale / never	0	0	
SUMA	74	23	
Zdolności poznawcze dzieci z FAS / Cognitive abilities of children with FAS			
kilka razy w tygodniu several times a week	27	2	0,4717
raz w tygodniu / once a week	32	1	
okazjonalnie / occasionally	35	0	
wcale / never	0	0	
SUMA	94	3	

DYSKUSJA

Analizując uzyskane wyniki, można zauważyć częste spożywanie alkoholu wśród badanych studentów gdańskich uczelni. Aż 71% badanej populacji spożywa alkohol przynajmniej raz w tygodniu. Wynik ten jest porównywalny z wynikami badań innych autorów [2, 9]. Niepokojące jest zjawisko występowania coraz mniejszych różnic w częstości spożywanego alkoholu pomiędzy płciami. Fakt ten potwierdziło już ogólnopolskie badanie ESPAD przeprowadzone w 2007 [10] i znalazło to również odzwierciedlenie w uzyskanych wynikach.

Częste spożywanie alkoholu przez kobiety w wieku rozrodczym niesie za sobą różnorodne konsekwencje, w tym wspomniany w niniejszej pracy płodowy zespół alkoholowy FAS. Stwierdzona statystycznie istotna korelacja pomiędzy częstym spożywaniem alkoholu i gorszą wiedzą na temat FAS jest niepokojąca, tym bardziej, że zacierają się różnice w częstości sięgania po alkohol w populacji młodych kobiet i mężczyzn. Brak wiedzy i świadomości na temat powagi syndromu, może skutkować tym, że respondenci płci męskiej będą akceptowali spożywanie alkoholu przez swoje partnerki będące w ciąży, a same kobiety będą go spożywały bez zahamowań. W wielu badaniach (zarówno krajowych, jak i zagranicznych) dowiedziono już, że częste spożywanie alkoholu przez kobiety w wieku rozrodczym jest istotnym czynnikiem rokowniczym, jeżeli chodzi o spożywanie alkoholu w czasie ciąży [3, 11].

Picie alkoholu przez studentów jest niewątpliwie zjawiskiem powszechnym, a wiedza młodzieży w znacznej mierze kształtowana jest, niestety, przez nierzetelne źródła, takie jak np. Internet czy telewizja. Okazuje się, że w Polsce jeszcze w 2005 około 32% populacji uważało, że okazjonalne spożycie lampki wina w czasie ciąży ma dobroczynny wpływ na stan zdrowia matki i nienarodzonego dziecka [8]. Ten brak świadomości podstawowych zagrożeń został stwierdzony również wśród studentów, zwłaszcza wśród młodych osób pijących kilka razy w tygodniu.

Jedynym wyjściem z sytuacji wydaje się prowadzenie ciągłej edukacji wśród osób wkraczających w dorosłe życie tak, aby brały pod uwagę wiarygodne źródła informacji i dostosowywały do nich swoje zachowania. Podejście takie jest spójne z opiniami autorów innych opracowań z tego zakresu [13]. Omawiane zagadnienie jest na tyle istotne, że od co najmniej kilkunastu lat jest niezmiennie częstym tematem badań i opracowań. Niestety, problem używania alkoholu przez kobiety w ciąży nadal nie został rozwiązany, również krajach innych niż Polska [12].

WNIOSKI

1. Spożywanie alkoholu jest popularne wśród młodych osób. Przynajmniej raz w tygodniu sięga po niego aż 71% studentów. Ponadto zacierają się różnice w częstości spożywania alkoholu pomiędzy kobietami i mężczyznami. Ponad połowa młodych kobiet uczestniczących w badaniu przyznała się do spożywania alkoholu przynajmniej raz w tygodniu.

2. Studenci uczelni medycznych mają lepszą wiedzę na temat konsekwencji spożywania alkoholu w czasie ciąży niż studenci innych gdańskich uczelni – statystycznie istotne różnice pomiędzy reprezentantami występowały jednak tylko w zakresie znajomości definicji FAS i świadomości wpływu na zdolności poznawcze dzieci obciążonych syndromem. W zakresie pozostałych analizowanych parametrów wiedzy i świadomości wyniki były bardziej wyrównane.

3. Stwierdzono istnienie różnic pomiędzy grupami respondentów posiadającymi i nieposiadającymi wiedzy na temat FAS a częstością, z jaką spożywali alkohol. Szczególnie istotne

różnice stwierdzono w przypadku wiedzy o sposobach zapobiegania FAS oraz świadomości na temat nieuleczalności syndromu. Studenci pijący często mieli gorszą wiedzę oraz mniejszą świadomość konsekwencji wystąpienia syndromu u dziecka.

4. W związku ze stwierdzonymi różnicami oraz powagą potencjalnych konsekwencji kontynuowania spożywania alkoholu przez kobiety w czasie trwania ciąży, zasadnym wydaje się prowadzenie kampanii edukacyjnej wśród młodych ludzi, zwłaszcza kobiet, szczególnie wśród osób niezwiązanych ze środowiskiem medycznym.

PIŚMIENNICTWO

1. Alkoholowy zespół płodu. Pod red. M. Banacha. Kraków: WAM-2011. – 2. Chodkiewicz J.: Picie alkoholu oraz wiedza o jego działaniu wśród studentów łódzkich szkół wyższych. *Alkohol. Narkom.* 2006, 19, 2, 107. – 3. Ethen M.K., Ramadhani T.A., Scheuerle A.E., Canfield M.A., Wyszynski D.F., Druschel Ch.M., Romitti P.A.: Alcohol consumption by women before and during pregnancy. *Matern. Child Health J.* 2009, 13, 274.– 4. Fudała J.: Kobiety i alkohol. Warszawa: PARPAMEDIA- 2007. – 5. Horecka-Lewitowicz A., Lewitowicz P., Adamczyk-Gruszka O., Skawiński D., Szpringer M.: Objawy, przebieg i postępowanie w alkoholowym zespole płodowym. *Stud. Med.* 2013, 29, 2, 195. – 6. Kurpas D., Mroczek B., Bielska D., Wojtal M., Grata-Borkowska U., Hans-Wytrychowska A., Grad I., Kowacki M., Szpakow A.: Poziom spożycia alkoholu i palenia tytoniu wśród studentów Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu. *Probl. Hig. Epidemiol.* 2013, 94, 4, 757. – 7. Moskalewicz J.: Problemy zdrowia prokreacyjnego związane z konsumpcją alkoholu. *Alkohol. Narkom.* 2007, 20, 1, 60. – 8. Otfinowska A.: Polacy o picu alkoholu przez kobiety w ciąży <http://www.ipsos.pl/picie-alkoholu-kobiety-w-ciazy> [dokument elektroniczny] [dostęp: 18.03.2016]. – 9. Patok J. Zachowania zdrowotne studentów Uniwersytetu Gdańskiego. W: *Prozdrowotny styl życia: uwarunkowania społeczne.* Red. T. Lisicki, B. Wilk, A. Walentukiewicz. Gdańsk: AWFis, 2005. 35. – 10. Sierosławski J.: Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z ogólnopolskich badań ankietowych zrealizowanych w 2007 r. : Europejski Program Badań Ankietowych w Szkołach ESPAD. Warszawa 2007.
11. Sioda T.: Wpływ alkoholu na prokreację i wczesny okres macierzyństwa. *Pediatr. Pol.* 2009, 84, 4, 344. – 12. Vall O., Salat-Batlle J., Garcia-Algar O.: Alcohol consumption during pregnancy and adverse neurodevelopmental outcomes. *J. Epidemiol. Community Health* 2015, 69, 10, 927. – 13. Żuralska R., Kuzepska M., Mziray M., Postrożny D., Muczyn A., Studzińska B., Książek J.: Alkohol i ciąża. Wstępne badanie opinii kobiet na temat spożywania alkoholu w okresie ciąży. *Probl. Pielęgl.* 2011, 19, 4, 533.

M. Zarzeczna-Brana, E. Bandurska, M. Nowalińska, L. Zawiślińska

KNOWLEDGE OF GDANSK COLLEGES STUDENTS ABOUT CONSEQUENCES OF ALCOHOL CONSUMPTION BY PREGNANT WOMEN

Summary

Introduction. We can observe an increasing frequency of alcohol consumption by young women. Especially among women we need to remember about the impairment of foetal development. The most important consequence is FAS (Fetal Alcohol Syndrome).

The aim of the study. The aim of the work is to estimate the knowledge of Gdansk Colleges students about consequences of alcohol consumption by pregnant women, especially about FAS. Moreover, the correlation between frequency of alcohol consumption and the knowledge about consequences of alcohol consumption during pregnancy was studied.

Material and method. The surveyed group consisted of 150 Gdansk Colleges students: Medical University, Technical University, University and Banking College. The method of the work was a diagnostic survey. The tool was based on the author's questionnaire used in the survey. It was anonymously conducted among Gdansk Colleges students in 2014.

Results. More than 70% of students drink alcohol minimum once a week. Medical students have the highest knowledge about consequences of alcohol consumption during pregnancy ($p=0.00714$). Among students knowing FAS definition, there are no statistically significant differences in the knowledge of FAS prevention methods and the awareness of FAS incurability and irreversibility ($p=0.4862$). The statistically significant differences were observed in the knowledge of correlation between FAS and cognitive abilities of a child ($p=0.0118$). Among students who drink less frequently, better knowledge about FAS prevention ($p=0.0076$) and irreversibility of the syndrome ($p=0.005$) was observed. There were no significant differences according to the knowledge of the definition and awareness of lowering cognitive abilities ($p=0.0825$ and $p=0.4717$).

Conclusions. Generally, medical students have better knowledge about consequences of alcohol consumption during pregnancy. Students who drink alcohol more frequently have lower knowledge and awareness of FAS. Taking it into account and remembering potential consequences of alcohol consumption effective educational campaigns among young women should be undertaken.

Adres: dr n. med. Marzena Zarzeczna-Baran
Zakład Zdrowia Publicznego i Medycyny Społecznej GUMed
al. Zwycięstwa 42a, 80-210 Gdańsk